

УДК 338.242:001.895
DOI: 10.60022/2(7)-20S

Щур Олександр Володимирович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Shchur Oleksandr

PhD Student

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0009-0005-9412-4016

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОСИСТЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджено роль держави у формуванні інноваційних екосистем в умовах економічної нестабільності. Обґрунтовано, що інноваційні екосистеми виступають ключовим інструментом забезпечення економічної стійкості, відновлення виробничого потенціалу та формування конкурентних переваг національної економіки. Визначено сутність інноваційної екосистеми як відкритої динамічної системи взаємодії держави, бізнесу, науки та інституцій інфраструктури.

Проаналізовано сучасний стан розвитку інноваційних екосистем в Україні та виявлено основні проблеми, зокрема недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності, інституційну фрагментацію, слабкий розвиток інноваційної інфраструктури та кадрові дисбаланси. Доведено, що економічна нестабільність посилює зазначені проблеми, водночас стимулюючи трансформацію підходів до організації інноваційної діяльності.

Особливу увагу приділено ролі держави як екосистемного інтегратора, що забезпечує координацію взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності, формування інституційного середовища та стимулювання інноваційної активності. Обґрунтовано основні напрями удосконалення державної політики, зокрема посилення інституційної спроможності, розвиток фінансових механізмів підтримки, модернізацію інноваційної інфраструктури та розвиток людського капіталу.

Ключові слова: інноваційні екосистеми, державне регулювання, інноваційний розвиток, економічна нестабільність, цифровізація, людський капітал.

THE ROLE OF THE STATE IN THE FORMATION OF INNOVATION ECOSYSTEMS UNDER ECONOMIC INSTABILITY

Abstract. The article examines the role of the state in the formation of innovation ecosystems under conditions of economic instability. It is substantiated that innovation ecosystems serve as a key instrument for ensuring economic resilience, restoring production potential, and strengthening the competitiveness of the national economy. The essence of the innovation ecosystem is defined as an open and dynamic system of interaction between the state, business, science, and supporting institutions.

The current state of innovation ecosystem development in Ukraine is analyzed, and key challenges are identified, including insufficient funding of innovation activities, institutional fragmentation, underdeveloped innovation infrastructure, and human capital imbalances. It is argued that economic instability exacerbates these issues while simultaneously stimulating the transformation of approaches to innovation development.

Special attention is given to the role of the state as an ecosystem integrator that ensures coordination among stakeholders, formation of institutional conditions, and stimulation of innovation activity. The main directions for improving state policy are substantiated, including strengthening institutional capacity, enhancing financial support mechanisms, developing innovation infrastructure, and fostering human capital.

Keywords: innovation ecosystems, state regulation, innovation development, economic instability, human capital.

Постановка проблеми. Економіка України характеризується високим рівнем нестабільності та глибокими структурними трансформаціями, що зумовлено як наслідками воєнних дій, так і необхідністю адаптації до нових глобальних економічних умов. У таких обставинах особливого

значення набуває формування інноваційних екосистем як складної системи взаємодії держави, бізнесу, науки та інституцій інфраструктури, здатної забезпечити стійкість економічного розвитку, відновлення виробничого потенціалу та формування довгострокових конкурентних переваг.

Інноваційні екосистеми виступають не лише середовищем генерації та поширення знань, але й механізмом інтеграції різних суб'єктів інноваційної діяльності, що забезпечує ефективний трансфер технологій, комерціалізацію наукових розробок та створення нових бізнес-моделей. Водночас їх ефективне функціонування значною мірою залежить від ролі держави, яка має формувати сприятливе інституційне середовище, забезпечувати координацію взаємодії учасників та стимулювати інноваційну активність.

У національній економіці спостерігається ситуація, за якої наявність окремих елементів інноваційної екосистеми не трансформується у цілісну та ефективно функціонуючу систему. Державна політика у сфері інноваційного розвитку характеризується фрагментарністю, недостатньою узгодженістю між інституціями та обмеженим рівнем реалізації стратегічних пріоритетів. Взаємодія між науковими установами, бізнесом та органами державної влади залишається недостатньо ефективною, що стримує процеси генерації та впровадження інновацій.

Особливої актуальності набуває проблема недостатньої ефективності державного впливу на формування інноваційних екосистем, що проявляється у низькому рівні фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, обмеженому доступі до інструментів стимулювання інноваційної діяльності, слабкому розвитку інноваційної інфраструктури та недостатній здатності до комерціалізації результатів науково-технічної діяльності. Додатковим дестабілізуючим фактором виступає економічна нестабільність, яка посилює ризики для інноваційної діяльності та знижує інвестиційну привабливість інноваційних проєктів.

У сукупності це свідчить про наявність не окремих недоліків, а системних проблем формування інноваційних екосистем в Україні, які потребують комплексного дослідження з урахуванням ролі держави як ключового суб'єкта їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування інноваційних екосистем та ролі держави у цьому процесі розглядається у сучасній науковій літературі в контексті поєднання економічних, інституційних та управлінських підходів. Інноваційні екосистеми визначаються як ключовий фактор забезпечення економічного зростання, що сприяє модернізації виробничих процесів, підвищенню продуктивності та формуванню нових конкурентних переваг.

Сучасні дослідження акцентують увагу на необхідності переходу від традиційних моделей інноваційного розвитку до екосистемного підходу, який передбачає інтеграцію різних суб'єктів інноваційної діяльності та формування мережових взаємозв'язків між ними. У цьому контексті держава розглядається не лише як регулятор, але й як активний учасник інноваційних процесів, що забезпечує створення інституційних умов, розвиток інфраструктури та стимулювання інноваційної активності.

У вітчизняному науковому дискурсі значна увага приділяється дослідженню особливостей розвитку інноваційних екосистем в Україні, зокрема проблемам їх інституційного забезпечення, фінансування та координації. Підкреслюється необхідність посилення ролі держави у формуванні сприятливого інноваційного середовища, розвитку науково-технічного потенціалу та інтеграції України у глобальні інноваційні процеси.

Разом із тим аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що існуючі підходи часто мають фрагментарний характер та зосереджуються на окремих аспектах функціонування інноваційних екосистем або інструментах державної політики. Це обмежує можливість формування цілісного уявлення про системні проблеми їх розвитку в умовах економічної нестабільності, що зумовлює необхідність комплексного дослідження ролі держави як інтегруючого елемента інноваційної екосистеми.

Метою статті є дослідження ролі держави у формуванні інноваційних екосистем в умовах економічної нестабільності, а також обґрунтування напрямів підвищення ефективності державної політики у сфері інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку економічної науки характеризується переосмисленням підходів до організації інноваційної діяльності, що зумовлено ускладненням економічних процесів, зростанням ролі знань та необхідністю забезпечення гнучкості економічних систем. У цьому контексті все більшого поширення набуває екосистемний підхід, який дозволяє розглядати інноваційний розвиток як результат взаємодії багатьох взаємопов'язаних елементів.

Інноваційна екосистема визначається як відкрита динамічна система, що об'єднує підприємства,

наукові установи, органи державної влади, фінансові інституції та інфраструктурні елементи з метою створення, поширення та використання нових знань і технологій [3, с. 49]. Ключовою особливістю такої системи є не лише наявність окремих елементів, а й характер взаємозв'язків між ними, який визначає ефективність функціонування всієї екосистеми.

На відміну від традиційних моделей інноваційного розвитку, які базувалися на лінійній логіці «наука – виробництво – ринок», екосистемний підхід передбачає багатовекторну взаємодію, в якій процеси створення та комерціалізації інновацій відбуваються одночасно та взаємозалежно. Такий підхід забезпечує більшу адаптивність економічної системи до змін зовнішнього середовища, що є особливо важливим в умовах економічної нестабільності.

Еволюція наукових підходів до інноваційного розвитку свідчить про поступовий перехід від ізольованого розгляду інноваційної діяльності до інтегрованих моделей, що враховують складну систему взаємодій між суб'єктами. У межах цього переходу змінюється і роль держави: від пасивного регулятора до активного учасника, який формує умови для розвитку інноваційних процесів та забезпечує їх координацію [2, с. 5].

У структурі інноваційної екосистеми доцільно виділяти такі ключові елементи:

- суб'єкти інноваційної діяльності (підприємства, стартапи);
- генератори знань (університети, науково-дослідні установи);
- інституційне середовище (державні органи, нормативно-правова база);
- інфраструктурні елементи (технопарки, інкубатори, кластери);
- фінансові механізми (венчурний капітал, гранти, державне фінансування).

Ефективність функціонування інноваційної екосистеми визначається рівнем інтегрованості цих елементів, а також здатністю забезпечувати безперервний цикл створення та впровадження інновацій.

Сучасний стан інноваційних екосистем в Україні характеризується наявністю окремих елементів, які, однак, не утворюють цілісної та ефективно функціонуючої системи. Це зумовлено як об'єктивними факторами економічної нестабільності, так і недосконалістю державної політики у сфері інноваційного розвитку.

Однією з ключових проблем є недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності. Частка витрат на наукові дослідження і розробки залишається низькою, що обмежує можливості створення нових технологій та їх впровадження у виробництво. У той же час доступ до альтернативних джерел фінансування, зокрема венчурного капіталу, є обмеженим, що ускладнює розвиток стартапів та інноваційних підприємств.

Суттєвим стримуючим фактором виступає інституційна фрагментація, яка проявляється у відсутності чіткої координації між органами державної влади, що реалізують політику у сфері інновацій. Це призводить до дублювання функцій, неефективного використання ресурсів та зниження результативності державних програм [2, с. 6].

Крім того, спостерігається недостатній рівень розвитку інноваційної інфраструктури. Існуючі технопарки, бізнес-інкубатори та кластери часто функціонують із низькою ефективністю через обмеженість фінансової підтримки та відсутність системного підходу до їх розвитку.

Важливим аспектом є також кадрова проблема, яка пов'язана з відтоком висококваліфікованих спеціалістів за кордон та недостатнім рівнем підготовки кадрів у сфері інноваційної діяльності. Це негативно впливає на здатність економіки до генерації та впровадження інновацій.

Таблиця 1

Основні бар'єри формування інноваційних екосистем в Україні

Бар'єр	Сутність	Причини	Наслідки
Фінансовий	Недостатнє фінансування НДДКР	Низька частка витрат на НДДКР у ВВП	Обмеження інновацій
Інституційний	Фрагментація управління	Відсутність координації	Неефективна політика
Кадровий	Дефіцит спеціалістів	Міграція	Зниження потенціалу
Інфраструктурний	Слабкий розвиток	Недостатня підтримка	Низька комерціалізація

Джерело: складено автором

Економічна нестабільність, яка посилилася внаслідок воєнних дій, суттєво ускладнює функціонування інноваційних екосистем. Високий рівень ризиків, невизначеність економічного середовища та обмеженість інвестиційних ресурсів знижують мотивацію суб'єктів господарювання до

здійснення інноваційної діяльності.

Водночас нестабільність виступає не лише стримуючим фактором, але й стимулює пошук нових підходів до організації економічної діяльності, зокрема через активізацію цифровізації, розвиток стартап-екосистем та впровадження нових бізнес-моделей.

У сучасних умовах держава виступає ключовим суб'єктом формування інноваційних екосистем, забезпечуючи створення необхідних умов для їх функціонування та розвитку. Її роль виходить за межі традиційного регулювання і охоплює широкий спектр функцій, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності.

Однією з основних функцій держави є формування нормативно-правового середовища, яке має забезпечувати захист прав інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для ведення інноваційної діяльності та стимулювання інвестицій у науково-дослідні розробки. Водночас важливе значення має забезпечення стабільності та передбачуваності регуляторної політики, що є ключовим фактором для залучення інвестицій.

Фінансова функція держави реалізується через підтримку наукових досліджень, надання грантів, субсидій та податкових стимулів. Однак ефективність цих інструментів в Україні залишається обмеженою через недостатній обсяг фінансування та відсутність системного підходу до їх застосування [4, с. 18].

Важливою складовою державної політики є розвиток інноваційної інфраструктури, зокрема створення та підтримка технопарків, інкубаторів, кластерів та інших інституцій, що забезпечують комерціалізацію інновацій.

Таблиця 2

Інструменти державного впливу на інноваційні екосистеми

Інструмент	Механізм впливу	Очікуваний ефект	Проблеми реалізації
Податкові стимули	Пільги для підприємств	Зростання активності	Обмежене застосування
Гранти	Фінансування проєктів	Підтримка стартапів	Недостатній обсяг
Кластери	Об'єднання суб'єктів	Синергія	Слабка координація
Технопарки	Інфраструктура	Комерціалізація	Недофінансування

Джерело: складено автором

Особливого значення набуває координаційна функція держави, яка передбачає забезпечення взаємодії між різними суб'єктами інноваційної екосистеми. У цьому контексті держава має виступати інтегратором, який забезпечує узгодженість дій учасників, формування спільних цілей та ефективний розподіл ресурсів [1, с. 259].

Таким чином, доцільно розглядати державу не лише як регулятора, але як екосистемного інтегратора, який створює платформу для взаємодії, сприяє формуванню партнерств та забезпечує розвиток інноваційного середовища.

Сучасні виклики економічної нестабільності, зумовлені як внутрішніми структурними проблемами, так і зовнішніми кризовими впливами, потребують переосмислення підходів до державного регулювання інноваційного розвитку. Формування ефективних інноваційних екосистем в Україні неможливе без системної трансформації державної політики, спрямованої на усунення існуючих дисбалансів та забезпечення умов для інтеграції ключових суб'єктів інноваційної діяльності [5, с. 123].

Одним із ключових напрямів удосконалення є посилення інституційної спроможності держави. Це передбачає формування чіткої системи управління інноваційною політикою, усунення дублювання функцій між органами державної влади та створення єдиного координаційного центру, який би забезпечував узгодженість дій усіх учасників інноваційної екосистеми. Відсутність такої координації на сучасному етапі суттєво знижує ефективність реалізації державних програм та призводить до нерационального використання ресурсів [7, с. 101].

Важливим напрямом є також підвищення рівня фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Збільшення обсягів фінансування наукових досліджень і розробок, а також розвиток альтернативних джерел фінансування, зокрема венчурного капіталу, є необхідною умовою активізації інноваційних процесів. У цьому контексті доцільним є впровадження нових фінансових інструментів, спрямованих на підтримку інноваційних підприємств, а також удосконалення механізмів державного стимулювання інноваційної діяльності [6, с. 198].

Не менш важливим є розвиток інноваційної інфраструктури, яка забезпечує комерціалізацію результатів науково-технічної діяльності. Створення ефективно функціонуючих технопарків, бізнес-інкубаторів, кластерів та інших інституцій підтримки інновацій дозволить підвищити рівень взаємодії між наукою та бізнесом, що є ключовою умовою формування інноваційних екосистем [8, с. 141].

В умовах економічної нестабільності особливого значення набуває цифровізація економіки як фактор підвищення гнучкості та адаптивності інноваційних процесів. Держава має сприяти розвитку цифрових платформ, підтримці технологічних стартапів та впровадженню сучасних інформаційних технологій у діяльність підприємств.

Таблиця 3

Стан розвитку інноваційної інфраструктури в Україні та основні проблеми

Елемент інфраструктури	Функціональне призначення	Стан розвитку	Основні проблеми
Технопарки	Підтримка інноваційних проєктів	Обмежений	Формальність діяльності
Наукові парки	Комерціалізація досліджень	Частковий розвиток	Низька ефективність
Бізнес-інкубатори	Підтримка стартапів	Слабкий розвиток	Недостатнє фінансування
Кластери	Кооперація підприємств	Фрагментарні	Відсутність системності
Центри трансферу технологій	Передача технологій	Обмежене функціонування	Низька активність

Джерело: складено автором

Особливої уваги потребує розвиток людського капіталу як основи інноваційної екосистеми. Підвищення якості освіти, розвиток STEM-напрямів, підтримка наукових кадрів та створення умов для їх залучення до інноваційної діяльності є важливими передумовами формування ефективного інноваційного середовища.

Узагальнюючи, можна зазначити, що підвищення ефективності державної політики у сфері формування інноваційних екосистем потребує комплексного підходу, який поєднує інституційні, фінансові, інфраструктурні та освітні заходи.

Висновки. Формування інноваційних екосистем є одним із ключових напрямів забезпечення економічного розвитку України в умовах нестабільності. Інноваційні екосистеми виступають складною системою взаємодії держави, бізнесу, науки та інституцій інфраструктури, яка забезпечує створення та впровадження нових знань і технологій.

Аналіз сучасного стану інноваційних екосистем в Україні свідчить про наявність системних проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем фінансування, інституційною фрагментацією, слабким розвитком інноваційної інфраструктури та кадровими дисбалансами. Економічна нестабільність посилює ці проблеми, одночасно створюючи передумови для трансформації існуючих підходів до організації інноваційної діяльності.

Роль держави у формуванні інноваційних екосистем є визначальною та багатогранною. Вона охоплює не лише регуляторну функцію, але й інституційну, фінансову та координаційну складові. У сучасних умовах доцільно розглядати державу як інтегратора інноваційної екосистеми, який забезпечує взаємодію між її учасниками та формує умови для їх ефективної діяльності.

Підвищення ефективності державної політики у сфері інноваційного розвитку потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення інституційного середовища, збільшення фінансової підтримки, розвиток інноваційної інфраструктури та формування людського капіталу. Реалізація цих заходів дозволить створити передумови для формування ефективних інноваційних екосистем, здатних забезпечити економічну стійкість та конкурентоспроможність України.

Література

1. Кащена Н.Б., Гречко А.В. Формування інноваційної екосистеми в Україні. Економіка та управління, 2024. С. 256–261.
2. Давимука С.А. Особливості розвитку інноваційної екосистеми в Україні. Регіональна економіка, 2025. С. 3–10.
3. Волощук К.Б. Концептуальні засади формування інноваційних екосистем. Підприємництво і торгівля, 2023. С. 46–57.
4. Зуєв М.І. Державна підтримка інноваційного розвитку. Економіка та держава, 2024. С. 15–20.

5. Погуляйко Ю.М. Інноваційна екосистема: сучасні підходи. Економічний форум, 2025. С. 120–128.
6. Мельник Л.Г. Інноваційна економіка: теоретичні засади та практика. Київ, 2021. 320 с.
7. Бойко М.О. Державна політика інноваційного розвитку. Харків, 2022. 280 с.
8. Іванова О.В. Розвиток інноваційної інфраструктури в Україні. Львів, 2023. 250 с.

References

1. Kashchena, N.B., Hrechko, A.V. (2024). Formation of the innovation ecosystem in Ukraine. *Economics and Management*, pp. 256–261.
2. Davymuka, S.A. (2025). Features of innovation ecosystem development in Ukraine. *Regional Economy*, pp. 3–10.
3. Voloshchuk, K.B. (2023). Conceptual foundations of innovation ecosystems formation. *Entrepreneurship and Trade*, pp. 46–57.
4. Zuiev, M.I. (2024). State support of innovative development. *Economy and State*, pp. 15–20.
5. Pohuliaiko, Yu.M. (2025). Innovation ecosystem: modern approaches. *Economic Forum*, pp. 120–128.
6. Melnyk, L.G. (2021). *Innovation Economy: Theoretical Foundations and Practice*. Kyiv: Center for Educational Literature. 320 p.
7. Boiko, M.O. (2022). *State Policy of Innovative Development*. Kharkiv: Publishing House “INZHEK”. 280 p.
8. Ivanova, O.V. (2023). *Development of Innovation Infrastructure in Ukraine*. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 250 p.